

ANONİM ŞİRKETLERDE BİLGİ ALMA VE İNCELEME HAKLARININ MAHKEME ARACILIĞIYLA KULLANILMASI

Prof. Dr. Oğuz ATALAY*

I. BİLGİ ALMA VE İNCELEME HAKLARI

1. Genel Olarak

Anonim şirketlerde, pay sahiplerinin tamamının aynı zamanda şirketi yöneten kişiler olması mümkün olmayabilir. Bu durumda şirket yöneticileri ile pay sahipleri arasında bir ayrışma söz konusu olur. Özellikle yöneticileri belirleme ve seçme imkanından fiilen mahrum olan azınlıkta kalan pay sahipleri ile çoğunluk pay sahiplerinin belirlediği yöneticiler arasında bu ayrışma ve pay sahiplerinin şirkete yabancılaşması olgusunun yaşanması kuvvetle muhtemeldir. Bu olgu, pay sahiplerinin yöneticiler karşısında korunması ihtiyacını da beraberinde getirmiş ve bu amaca hizmet edecek müesseseler kabul edilmiştir¹.

Pay sahiplerinin şirketin işleri, yönetimi ve içinde bulunduğu durum hakkında bilgi sahibi olmaları, onların genel kurulda oy kullanırken ve yöneticileri denetlerken sağlıklı karar verebilmeleri ve gerçek verilere dayanarak işlem yapabilmeleri bakımından önemlidir. Özellikle azınlık pay sahiplerinin şirket işleri ve şirketin genel durumu hakkında bilgi sahibi olmaları, onların kaderlerinin yöneticilerin ve çoğunluk pay sahiplerinin eline bırakılmaması bakımından da önem arz eder.

---

* İzmir Gediz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ **Ocak**, Nazmi, “Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Bilgi Alma, İnceleme ve Denetleme Hakkı”, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, C.I, İstanbul 2001 (s. 710-743), s. 710.

Anonim şirketlerde azınlık pay sahiplerinin korunmasına hizmet eden düzenlemeler, risklerin gerçekleşmesinin önüne geçmek (önleyici koruma) ve pay sahiplerinin hak ve menfaatleri ihlal edildiğinde, oluşan zararın giderilmesini sağlamak (tazmin edici koruma) şeklinde iki temel koruma sağlarlar².

Pay sahiplerinin menfaatlerine zarar verebilecek risklere karşı önleyici koruma tedbirlerinden ilki, pay sahiplerinin şirketin faaliyeti, işlemleri, ekonomik ve mali durumu hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaya yönelik haklardır. Bu haklar, anonim şirkette yönetimi elinde bulunduranları, şirket kaynaklarını ve imkanlarını hukuka ve dürüstlük kuralına uygun bir biçimde kullanmaya zorlayacak yetkiler içerir. Bu amaca hizmet eden temel ilke, kamuyu aydınlatma ilkesidir. Bu ilke şirketi yönetenlerin bilgi verme yükümlülüğü yükler³. Kamuyu aydınlatma, anonim şirket yönetimi tarafından, işletmelerin mali durumu ve ekonomik faaliyeti konusunda verilen bilgilerin yapılan açıklamaların tamamını ifade eder⁴.

Pay sahiplerine şirket faaliyeti hakkında bilgi verilmesi de anonim şirketi yönetenlerin verme yükümlülüklerinin bir parçasıdır. Pay sahipleri açısından, pasif bilgi alma kaynağı olarak tanımlanabilecek olan bu yükümlülük, pay sahiplerinin şirketin işleri hakkında tam olarak bilgi sahibi olmalarına yetmeyebilir. Bu düşüncelerle söz konusu yükümlülükten bağımsız olarak, kanun tarafından pay sahiplerine aktif olarak bilgi alma ve inceleme hakları da ayrıca tanınmıştır.

“Bilgi Alma ve İnceleme Hakkı” kenar başlığını taşıyan TK m. 437 de bilgi alma ve inceleme hakları birlikte düzenlenmiştir. İnceleme hakkı, aktif bilgi alma hakkını tamamlayan ve teyid eden nitelikte bir haktır⁵.

TK 437’nci maddenin birinci fıkrasında düzenlenen “*pasif (ve geriye dönük) bilgi alma hakkı*”, finansal tabloların, konsolide finansal tabloların

² **Öztek**, Selçuk, “Şirketler Gruplarında Yavru Şirketlerdeki Azınlık Pay Sahiplerinin Türk Ticaret Kanunu m. 363/İsviçre Borçlar Kanunu m. 697 Çerçevesinde Bilgi Alma Hakkı”, Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Anısına Armağan (s. 293-333), s. 301.

³ **Kaya**, s. 28-29; **Ocak**, s. 710.

⁴ **Ocak**, s. 711; **Tekinalp**, Ünal, Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeleri, 2. Bası, İstanbul 1979, s. 13.

⁵ **Pulaşlı**, s. 1505.

yıllık raporun ve kâr dağıtım önerilerinin pay sahiplerinin incelemelerine hazır tutulmaları anlamına gelir.

Aktif anlamda bilgi alma hakkını düzenleyen TK 437'nci maddenin ikinci fıkrasına göre, “*Pay sahibi genel kurulda, yönetim kurulundan, şirketin işleri; denetçilerden denetimin yapılma şekli ve sonuçları hakkında bilgi isteyebilir*”⁶. Aynı maddenin dördüncü fıkrası ise inceleme hakkını düzenlemektedir; bu hükme göre ise, “*Şirketin ticari defterleriyle yazışmalarının, pay sahibinin sorusunu ilgilendiren kısımlarının incelenebilmesi için, genel kurulun açık izni veya yönetim kurulunun bu hususta kararı gerekir. İzin alındığı takdirde inceleme bir uzman aracılığıyla da yapılabilir*”.

2. Bilgi Alma Hakkı ve Kapsamı

Pay sahibinin haklarını bilinçli bir biçimde kullanabilmesi ve genel kurulda iradesini doğru verilerle kullanabilmesi amacına hizmet eden bilgi alma hakkının konusunu, yönetim ve denetim faaliyetleri içinde değerlendirilebilecek tüm işler ve işlemler oluşturur. Bu çerçevede, bilgi alma hakkı, şirketin ekonomik ve mali durumunun, egemenlik ilişkilerinin ve çoğunluğu oluşturan ve şirkete hakim olan pay sahiplerinin elde ettiği menfaatlerin tam olarak anlaşılması ve bu yolla hakların bilinçli olarak kullanılabilmesi amaçlarına hizmet eder⁷. Pay sahiplerinin şirketin faaliyetleri ve içinde bulunduğu finansal ve ekonomik durumdan haberdar olma ihtiyaçları ve yönetimin karar ve işlemleri ile şirket hesaplarının denetlenmesine ilişkin tüm hususlar ve faaliyet raporunun kapsamına giren mevcut ve geleceğe ilişkin personel politikası, yapısal değişiklikler ve organizasyon değişikliklerine ilişkin işletme stratejisi, araştırma ve geliştirme konuları bilgi alma hakkının kapsamında kabul edilir⁸. Bilgi alma hakkının konu bakımından bir sınırı olmadığı

⁶ Anonim şirketlerin tamamında bağımsız denetim söz konusu olmadığından, denetçilerden bilgi alma hakkı, sadece bağımsız denetime tabi olan şirketlerin genel kurul toplantılarında kullanılabilir bir haktır. Bkz. **Pulaşlı**, Hasan, Şirketler Hukuku Şerhi, C.II, Ankara 2014, s. 1484.

⁷ **Pulaşlı**, s. 1491; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, 12. Bası, İstanbul 2010, N. 1007.

⁸ **Kaya**, Arslan, Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma Hakkı, s. 195; **Öztek**, s. 306-307; **Pulaşlı**, s. 1495; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1007.

kabul edilmektedir⁹. Kısaca belirtecek olursak, bilgi alma hakkı, şirketin bağlı şirketler dahil, diğer işletmelerle ve kişilerle olan tüm işlemleri ve iş ilişkilerini kapsar. Pay sahibinin bilgi alma talebine ilişkin kayıtlar finansal tablolarda ve faaliyet raporlarında yer alsa bile, bu belgelerde ki bilgiler pay sahibinin yeterli derecede aydınlatılmasına ve haklarını bilinçli bir şekilde kullanabilmesine imkan verecek derecede değil ise bilgi alma talebi olumlu karşılanmalıdır.

*“Bilgi alma hakkı, kaynak İsv. BK m. 697 (2)’nin aksine pay sahipliği haklarının kullanılabilmesi için “gerekli” olması koşuluna bağlanmamıştır” (437. madde gerekçesinden)¹⁰. Diğer taraftan bilgi alma hakkı, bu hakkın kullanıldığı genel kurul toplantısının gündemindeki konularla da sınırlı değildir. Bu husus 437 madde gerekçesinde açıkça ifade edilmiştir: “Yönetim kurulu şirket işlevi hakkında bilgi verir ve **bilgi alma gündem ile sınırlı değildir**”.*

Pay sahibinin talebi üzerine *verilecek bilgiler, hesap verme ve dürüstlük ilkeleri bakımından özenli ve gerçeğe uygun olmalıdır* (TK m. 437/2, 3. cümle). Maddenin gerekçesinde, “*özenli*” kavramının, baştan savma olmayan, sorunun karşılığı niteliğini taşıyan, ilgisiz konuları içermeyen anlamında olduğu; “*gerçeğe uygunluk*” ile gerçeği aynen yansıtan doğru, yalan ve aldatıcı olmayan bilgiler kastedildiği; “*hesap verme ilkesine uygun olma*” kavramıyla da, hesap verme konumunda bir kişinin hesap vereceği, yani sorumlu olduğu kişiye vermekle yükümlü olduğu kapsamlı, içerikli ve (belgelere dayanan somut) bilgilerin kastedildiği belirtilmektedir.

TK m. 437/2 gereği, bilgi alma hakkı 200. madde çerçevesinde şirketin bağlı şirketlerini de kapsar. TK m. 200’e göre ise, “*Hâkim şirketin her pay sahibi genel kurulda, bağlı şirketlerin finansal ve malvarlığıyla ilgili durumları ile hesap sonuçları, hâkim şirketin bağlı şirketlerle, bağlı şirketlerin birbirleriyle, hâkim ve bağlı şirketlerin pay sahipleri, yöneticileri ve bunların yakınlarıyla ilişkileri, yaptıkları işlemler ve bunların sonuçları hakkında,*

⁹ Kaya, s. 202, 235; Öztekin, s. 305-306; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), N. 1007; Usluel, s. 166.

¹⁰ Pay sahipliği haklarının kullanılabilmesi için gerekli olma kriteri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aslan, s. 227 vd.

özenli, gerçeği aynen ve dürüstçe yansıtan hesap verme ilkelerine uygun, doyurucu bilgi verilmesini isteyebilir”.

Bilgi vermekle yükümlü olanlar, şirket işleri hakkında yönetim kurulu; denetimin yapılış şekli ve sonuçları hakkında ise denetçilerdir¹¹.

Bilgi alma hakkı, bireysel, bağımsız, vazgeçilemez ve devredilemez, müktesep bir haktır¹². TK m. 437/6 hükmüne göre, “Bilgi alma ve inceleme hakkı, esas sözleşmeyle ve şirket organlarından birinin kararıyla kaldırılmaz ve sınırlandırılmaz”.

TK m. 437/3’e göre, “Bilgi verilmesi, sadece, istenilen bilgi verildiği takdirde şirket sırlarının açıklanacağı veya korunması gereken diğer şirket menfaatlerinin tehlikeye girebileceği gerekçesi ile reddedilebilir”. Maddenin gerekçesine göre, “Şirket sırlarının ve korunması gereken şirket menfaatlerinin bilgi vermenin sınırını oluşturduğu üçüncü fıkrada açıkça belirtilmiştir. Bu sınır hem bilgi almayı hem de inceleme hakkını kapsar. Çünkü, genel kurula sadece sağduyulu ve iyiniyetli pay sahipleri katılmamakta, bu kurullar rakiplerce de izlenebilmektedir. İncelemeyi yapan pay sahiplerinin gerçek amacı çok çeşitli olabilir. Bu amaçların bir kısmı bilgi alma hakkının amacı ile bağdaşmayabilir, hatta ona ters düşebilir. Eşit işlem ilkesi uyarınca her pay sahibine bu hak tanındığı için söz konusu hakka sınır konulması menfaatler dengesi gereğidir.

(...) Şirket sırrında, rakip bir şirketin bilmediği, öğrenmemesi gereken, şirketin zararına kullanabileceği, elde etmek için çalıştığı, peşinde olabileceği "bilgi" ölçüsü kabul edilebilir. Rakiplerin ulaşabileceği, çeşitli kaynaklar aracılığı ile elde edebileceği, verileri ve bilgileri kullanarak yorumlama/değerleme ile çıkarabileceği bilgiler sır olamaz. Şirket menfaatlerinin zarara uğraması, şirket işletmesinin, bağlı şirketlerinin, müşteriler çevresinin, dağıtım kanallarının ve ilişkilerinin vs. 'nin kayba uğraması veya bu nitelikte pek de uzak olmayan bir tehlikenin varlığı demektir. Zarar ile sadece malvarlığı zararı kastedilmemiştir”.

¹¹ Pulaşlı, s. 1491; Ocak, s. 730.

¹² Bu hakkın nitelikleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.; Kaya, s. 75-82; Pulaşlı, s. 1485-1488; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu, No: 1007; Ocak, s. 715-721, yazar bilgi alma hakkının müktesep hak niteliğini reddetmektedir (s. 717-718).

Bu düzenleme, **bilgi alma hakkının sınırını** da belirlemiştir. Buna göre şirket yöneticileri ve denetçiler, pay sahibinin bilgi alma hakkını kullanırken istediği bilgileri vermekten ancak “*şirket sırrı*” ve “*korunmaya değer şirket menfaatleri*” kriterlerine uygun bir gerekçe ile kaçınılabirler¹³. Yönetim kurulu, hiç bir gerekçe göstermeden, soyut ifadelerle, istenen bilgilerin şirket sırrına girdiğini ileri sürerek bilgi vermeyi reddedemez. İşletme sırrı kalkmasının ancak haklı gerekçelerin varlığında kullanılabilmesi gerekir¹⁴. Diğer taraftan, TK m. 437/2, 4.cümleye göre de, “*Pay sahiplerinden herhangi birine bu sıfatı dolayısıyla genel kurul dışında bir konuda bilgi verilmişse, diğer bir pay sahibinin istemde bulunması üzerine, aynı bilgi, gündemle ilgili olmasa da aynı kapsam ve ayrıntıda verilir. Bu hâlde yönetim kurulu bu maddenin üçüncü fıkrasına dayanamaz*”. Bu hüküm, bilgi alma hakkının sınırlandırılmasının sınırına ilişkin bir düzenlemedir. Özellikle sadece azınlık pay sahipleri dışındaki diğer tüm pay sahiplerinin yönetimde olduğu küçük aile şirketlerinde, şirket işleri hakkında bilgi alma talebinde bulunan azınlık pay sahiplerine bilgi verilmemesi, kendileri dışındaki tüm pay sahiplerinin, salt pay sahipliği sıfatı ile olmasa dahi bilgi sahibi olmaları sebebiyle bu hükmün uygulanmasını gerekli kılabilir.

Genel olarak anonim şirketin rekabet gücünü azaltacak ve açıklanması ya da kullanılması halinde şirkete zarar verecek bilgiler sır olarak kabul edilebilir¹⁵. Doktrinde, mutlak şirket sırrı - nispi şirket sırrı ayrımı yapılmakta ve mutlak sırların kesinlikle açıklanamayacağı; nispi sır sayılan hususların açıklanmasının ise şirketin yetkili organlarının takdirine bırakılmış olduğu kabul edilmektedir¹⁶.

Mutlak şirket sırrı, şirketin üçüncü kişilerle yaptığı bir sözleşmeden (gizlilik anlaşması, bir sözleşmedeki gizlilik şartı gibi) veya genel hükümlerden kaynaklanan, mutlak surette açıklamama yükümlülüğü altında olduğu ya da ilgisinin iradesi dışında açıklayamayacağı, sırrın kullanımının şirketin

¹³ Şirket sırrı ve şirket menfaatleri kavramlarının aynı olduğu ve iki ayrı kavram kullanılmasının gereksiz olduğu yolunda bkz. **Usluel**, s. 167.

¹⁴ **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1007; **Kaya**, s. 226 vd.

¹⁵ **Usluel**, Aslı, Gürbüz, Türk Özel Hukukunda Özellikle Anonim Şirketlerde Ticari Sırların Korunması, İstanbul 2009, s. 175.

¹⁶ **Kaya**, s. 267; **Pulaşlı**, s. 1498.

iradesinde olmadığı hususlardaki sırlardır¹⁷. Örneğin, genel olarak Ar-Ge çalışması yapıp yapılmadığı hususu hariç olmak üzere, teknik konulardaki araştırma-geliştirme ve keşiflerle ilgili bilgiler; diğer pay sahiplerinin ve yöneticilerin banka hesap numaraları ve bilgileri, bir hastanenin hastalarına ilişkin bilgiler mutlak şirket sırlarındandır¹⁸.

Nispi şirket sırrı ise, mutlak şirket sırrı dışında kalan ve şirketin menfaatleri gereği korunması gereken sırlardır; bunlar, bizzat anonim şirketin yararlandığı sırlardır¹⁹. Bu sırların açıklanması, şirketin yetkili organlarının tasarrufuna kalmıştır. Örneğin, “şirketin müşteri çevresi, belirli bazı işleri, şirketin genel ve ticari işlemleri nispi sırlara girer”²⁰. Genel olarak şirketin imajı veya hisselerin borsa değerinin düşeceğine ilişkin gerekçelerle bilgi verilmekten kaçınılamaz. Bilgi vermektan kaçınma hakkı istisnai nitelikte bir hak olarak kabul edilmeli ve kapsamı dar tutulmalıdır²¹.

Bilgi alma talebinin, şirket organları tarafından reddedilmesinin haklı sayılabilmesi için, şirket sırlarının ifşa olması ve bundan dolayı şirket menfaatlerinin zarar görmesi veya tehlikeyle karşı karşıya kalması gerekir. “Yönetim kurulu veya denetçiler, pay sahibine pay sahipliği haklarını bilinçli bir şekilde kullanabilmesi için zorunlu olan ve şirket sırlarının açıklanması sonucunu doğurmayan ya da menfaatini tehlikeye sokmayan bilgileri vermekle yükümlüdürler²². Bu konuda İsviçre Federal Mahkemesi, kullanmaya elverişli bir kriter geliştirmiştir. Bu kritere göre, bilgi vermektan kaçınılabilmesi için, “bilgi vermek suretiyle şirketin menfaatleri asla tehlikeye atılmamalıdır; ancak şirketin böyle bir tehlikenin varlığını somut verilere dayandırması gerektiği gibi, ayrıca söz konusu tehlikenin gerçekleşmesi de kuvvetle muhtemel görülmelidir²³. Başka bir ifadeyle, bilgi alma talebinin reddedilebilmesi için, şirket menfaatlerinin tehlikeye düştüğü somut bir

¹⁷ **Kaya**, s. 267; **Pulaşlı**, s. 1498; **Usluel**, s. 169.

¹⁸ **Kaya** s. 267; **Pulaşlı**, s. 1498.

¹⁹ **Kaya**, s. 267; **Usluel**, s. 169; **Pulaşlı**, s. 1498.

²⁰ **Pulaşlı**, s. 1498.

²¹ **Pulaşlı**, s. 1499; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1007.

²² **Pulaşlı**, s. 1500.

²³ BGE 50, II, E, 3b.

biçimde gerekçeleriyle ortaya konulmalı ve iddia edilen tehlikenin gerçekleşmesi de kuvvetle muhtemel olmalıdır (yaklaşık ispat ölçüsü).

Bilgi alma hakkının kullanılmasının diğer bir sınırı da MK m. 2 de ifadesini bulan dürüstlük kuralına aykırı talepte bulunulmasıdır. Hakkın kötüye kullanılması yasağı burada da geçerli bir sınır oluşturmaktadır. Buna göre, pay sahibinin, talep ettiği bilgiyi almasında korunmaya değer güncel bir menfaatinin bulunmadığı ve talebin hakkın kötüye kullanılması teşkil ettiği durumlarda bilgi vermektan kaçınılması haklı kabul edilmelidir.

Bilgi alma hakkı kural olarak, anonim şirketin genel kurulunda, yönetim kuruluna ve denetçilere soru sormak ve bilgi talep etmek suretiyle kullanılabilen bir haktır (TK m. 437/2). Bilgi alma talebi ve sorular şirket genel kurul toplantısında tutanağa geçirilmek zorundadır. Bu tutanak, bilgi alma talebi haksız yere reddedilir veya yeterli bilgi verilmez ise, pay sahibi tarafından mahkemeye yapılacak müracaat üzerine yargılamada delil olarak kullanılacaktır. Bilgi verme sözlü olabilir; ancak yönetim kurulu ya da denetçiler yazılı olarak da cevap verebilir. Pay sahibi de yazılı olarak bilgi vermesini talep edebilmelidir. Bilgi alma hakkının reddedildiği veya verilen bilginin yetersiz olduğu hususları da, talepte bulunan pay sahibi tarafından genel kurul toplantı tutanağına geçirilmelidir.

3. İnceleme Hakkı ve Kapsamı

Pay sahibine aktif bilgi edinme hakkı kapsamında tanınan diğer bir hak da şirket defterlerini ve yazışmalarını inceleme hakkıdır. TK m. 437/4'e göre, "*Şirketin ticari defterleriyle yazışmalarının, pay sahibinin sorusunu ilgilendiren kısımlarının incelenebilmesi için, genel kurulun açık izni veya yönetim kurulunun bu hususta kararı gerekir. İzin alındığı takdirde inceleme bir uzman aracılığıyla da yapılabilir*".

İnceleme hakkı, pay sahibinin açık talebi üzerine, kendisini veya vekili tarafından bizzat yapılacak inceleme sonucu bilgi sahibi olmasını sağlamaya yönelik, paya bağlı ve kanundan doğan bilgi alma hakkını tamamlayan ve destekleyen nitelikte bir haktır²⁴. İnceleme hakkı, genel kurulda kullanılan

²⁴ Kaya, s. 289; Pulaşlı, s. 1505.

bilgi alma hakkına bağlı olmayıp, her pay sahibine tanınan bağımsız, bireysel bir hak²⁵.

Anonim şirketin ticari defterleri ve yazışmaları üzerinde inceleme yapılabilmesi genel kurulun açık iznine veya yönetim kurulunun kararına bağlıdır; bu özelliğinden dolayı inceleme hakkı nispi müktesep hak olarak nitelendirilmektedir²⁶.

İnceleme hakkı anonim şirket genel kurul toplantısında, genel kurul gündeminde yer almasa da kullanılabilir²⁷. Pay sahibi, incelemeye izin verilmesi talebini genel kurula karşı ileri sürer, bu talep genel kurul toplantı tutanağına geçirilir ve genel kurulda oylanarak izin talebinin kabulüne veya reddine karar verilir. Ret kararı verilebilmesi için, bilgi alma hakkına ilişkin olarak belirtilen şirket sırrının açıklanması veya şirket menfaatlerinin tehlikeye düşmesi gerekçelerinin somut bir biçimde ortaya konulması gerekir. Hakkın kötüye kullanılması yasağı da (MK m. 2), inceleme hakkının da sınırlarından birini teşkil eder.

İnceleme hakkının kullanımı, genel kurulun iznine alternatif olarak yönetim kurulunun kararına da bağlandığı için, bu hak genel kurul dışında da kullanılmaya uygun bir hak²⁸. Genel kurul toplantısı dışında, öncesinde veya sonrasında pay sahibi, şirket işleri ve faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmek amacıyla, şirketin defterleri ve yazışmalarını inceleme talebiyle yönetim kuruluna, sözlü veya yazılı olarak başvurabilir²⁹. Ancak, yönetim kurulunun bu hususta bir kararı gerektiğinden, yönetim kurulu üyelerine veya başkanına sözlü bir başvurunun yeterli olmayacağı da kabul edilmelidir³⁰. Yazılı talepte bulunulmuş ve bu talep reddedilmiş ise, inceleme hakkının mahkeme aracılığıyla kullanılabilmesi için, talep dilekçesinin yönetim kuruluna ulaştırılmış olduğunu ispata yarayan yollarla gönderilmesi uygun olacaktır. Pay sahibi, yönetim kuruluna müracaatını, noter aracılığıyla

²⁵ **Kaya**, s. 291; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1013.

²⁶ **Pulaşlı**, s. 1505-1506; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1014; **Kaya**, s. 290.

²⁷ Bilgi Alma ve İnceleme hakkının kullanılmasına ilişkin talep, gündeme bağlılık ilkesinin istisnasını teşkil eder. **Pulaşlı**, s. 1506; **Kaya**, s. 284.

²⁸ **Kaya**, s. 295.

²⁹ **Kaya**, s. 295-296.

³⁰ **Pulaşlı**, s. 1506.

veya iadeli taahhütlü mektupla ya da dilekçesini elden tutanakla teslim ederek yapabilir.

Pay sahibi inceleme hakkı kapsamında, kanun gereği pay sahiplerinin incelemesine hazır tutulan bilanço ve kar-zarar hesabı yanında, işletme defterini, envanter defterini, şirketin tutmakla yükümlü olduğu tüm defterleri, tutulması ihtiyari olan defterleri, dayanak belgeleri, yazışmaları, maaş bordrolarını, makbuzları, elektronik veri saklama ortamları ve cihazlarını, şirketin yönetimi ve genel durumu hakkında fikir sahibi olmaya yarayacak tüm belgeleri talep edebilir³¹. Kuşkusuz bu talep, şirket sırrı kriteri ışığında değerlendirilmelidir.

II. BİLGİ ALMA VE İNCELEME HAKLARININ MAHKEME ARACILIĞIYLA KULLANILMASI

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, bir yenilik olarak, aktif bilgi alma ve inceleme hakkının kullanılması talebinin, anonim şirket genel kurulu veya yönetim kurulu tarafından haksız yere reddedilmesi halinde, pay sahibine mahkemeye müracaat hakkı tanımıştır (TK m. 437/5). Bu yeni düzenlemeye göre, *“Bilgi alma veya inceleme istemleri cevapsız bırakılan, haksız olarak reddedilen, ertelenen ve bu fıkra anlamında bilgi alamayan pay sahibi, reddi izleyen on gün içinde, diğer hâllerde de makul bir süre sonra şirketin merkezinin bulunduğu asliye ticaret mahkemesine başvurabilir. Başvuru basit yargılama usulüne göre incelenir. Mahkeme kararı, bilginin genel kurul dışında verilmesi talimatını ve bunun şeklini de içerebilir. Mahkeme kararı kesindir”*.

“Bilgi alma ve inceleme hakları pay sahibine tanınan dava hakkı ile güçlendirilmiştir. Pay sahibi sadece açık bir red halinde değil, taleplerinin cevapsız bırakılması veya cevabın ertelenmesi durumunda da hem bilgi alma hem de inceleme hakkını bir mahkeme kararı ile başarıya ulaştırabilir. Talebin cevapsız bırakılması yetersiz hesap verme ilkesine uymayan cevapları da kapsar. Beşinci fıkra mahkeme kararının hızla verilmesini sağlamaya ve temyizi de kısa sürede sonuçlandırmaya yönelik hükümleri de içermektedir (Gerekçe m. 437/Beşinci fıkra). Gerekçede her ne kadar mahkeme kararının

³¹ Kaya, s. 298; Öztekin, s. 310.

temyizine ilişkin hükümden söz edilmekte ise de, Ön Tasarıda yer alan temyize ilişkin hükümler kanun alınmamıştır; mahkemenin vereceği kararın kesin olduğu hükmü kabul edilmiş, ancak bu değişiklik gerekçeye yansıtılmamıştır³².

1. Hukuki Korunma Talebinin ve Yargılamanın Hukuki Niteliği (Bilgi Alma Davası)

Hukukumuzda mahkemeler eliyle sağlanan hukuki koruma türleri, çekişmeli yargı, çekişmesiz yargı ve geçici koruma tedbirleri şeklinde üç kategoride ifade edilebilir. Çekişmeli yargı alanına giren bir talep “dava” olarak nitelendirilir. Oysa çekişmesiz yargıya ilişkin talep ise “çekişmesiz yargı işi” olarak görülür. Geçici hukuki korunma talepleri ise, nihai koruma sağlamaya elverişli olmayan, ilgili olduğu uyuşmazlığı ya da çekişmesiz yargı işini esastan halletmeyen geçici hukuki koruma yargılamasına konu olur.

Bilgi alma ve inceleme talebi cevapsız bırakılan, haksız olarak reddedilen veya ertelenen pay sahibi, sorduğu sorulara cevap verilmesi veya talep ettiği incelemeye izin verilmesi için, talebinin reddini izleyen on gün içinde ya da açıkça reddedilmemesine rağmen bilgi verilmesinin sebepsiz sürüncemede bırakılması ya da gerekçesiz bir biçimde inceleme hakkının kullanımının ertelenmesi hallerinde makul bir süre sonra mahkemeye müracaat edebilir. Bu müracaat, kanun koyucu tarafından tanınan bir hukuki korunma ihtiyacının varlığını gösterir. Gerçekten de pay sahibine bir hak tanınıp, şirket tarafından o hakkın kullanımına engel olunması hallerinde mahkemeye müracaat ile yargısal yoldan bir koruma sağlanmaması, bilgi alma ve inceleme hakkının etkin bir biçimde kullanılmasını imkansız hale getirebilir. Nitekim eski kanun (6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu) döneminde bu yolda açık bir hükmün bulunmaması doktrinde eleştirilmekteydi³³.

TTK m. 437/5’e göre, “bilgi alma veya inceleme istemleri cevapsız bırakılan, haksız olarak reddedilen, ertelenen ve bu fıkra anlamında bilgi alamayan pay sahibi, reddi izleyen on gün içinde, diğer hâllerde de makul bir

³² **Kendigelen**, Abuzer, Türk Ticaret Kanunu, Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler, İstanbul 2011, s. 290.

³³ **Kaya**, s. 313; **Öztek**, s. 314 vd.

süre sonra şirketin merkezinin bulunduğu asliye ticaret mahkemesine başvurulabilir. Başvuru basit yargılama usulüne göre incelenir. Mahkeme kararı, bilginin genel kurul dışında verilmesi talimatını ve bunun şeklini de içerebilir. Mahkeme kararı kesindir”.

Bilgi alma talebi reddedilen veya yeterli bilgi alamayan pay sahibi, mahkemeye müracaatla, genel kurulda sorduğu sorulara şirket tarafından cevap verilmesini ve bu yolla bilgilendirilmesini veya reddedilen ya da ertelenen inceleme talebinin kabul edilerek kendisine inceleme yetkisi verilmesini talep eder. Şirketin mali durumu ve faaliyetleri hakkında kanaat oluşturmaya elverişli her husus, bilgi alma hakkının da konusunu oluşturduğundan³⁴, mahkemeye yöneltilen talebin konusu da, bu amacı gerçekleştirmeye uygun bilgi verilmesi veya şirketin incelemeye izin vermesi olacaktır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, bilgi alma ve inceleme haklarının kullanımına ilişkin müracaat, geçici bir hukuki koruma talebi değildir. Zira bu müracaatla mahkemeden, bir davanın ya da çekişmesiz yargı işinin konusunu oluşturan bir mal veya hakkın, esasa ilişkin olan ve nihai hukuki koruma sağlayan bir karara kadar aynen korunmasına, bir ilişkinin veya hakkın kullanımının düzenlenmesine ya da geçici bir ifaya karar vermesi istenmez. Pay sahibi mahkemeden, belli bir konuda (ya da belli konularda) genel kurul toplantısında ya da toplantı dışında kullanmak istediği bir hakkın engellenmesine son verilmesi talebinde bulunur ve bu taleple ulaşacağı sonuç, başka bir dava ya da iş sonunda verilecek bir kararın icrasını temin amacı gütmeyiz. Bilgi alma veya inceleme hakkının kullanımına ilişkin talebin konusu bizzat bu konudaki hakkın ihlaline son verilmesidir. Mahkemece bu talep üzerine yapılacak yargılama sonunda verilecek karar nihai bir hukuki koruma sağlar; geçici nitelikte değildir. Burada özellikle belirtmek gerekir ki, bilgi alma ve inceleme haklarının kullanılmasına ilişkin talep, delil tespiti talebi değildir. Ortada somut bir vakıa iddiası yok iken, delilden ve onun dava öncesi tespitinden söz edilmesi tek kelimeyle anlamsızdır.

Bilgi alma talebinin reddi veya inceleme yapma hakkının kullandırılmaması ya da ertelenmesi halinde, pay sahibinin mahkemeye müracaatı, dava yoluyla olur.

---

³⁴ **Kaya**, s. 195.

Mahkemeden istenen hukuki korumanın türüne göre, bilgi alma ve incelemeye izin talebiyle açılan dava, bir eda davası niteliğindedir³⁵. Zira maddi hukuk tarafından anonim şirket pay sahibine tanınan ve borçlusu şirket olan bir olumlu talep hakkının, şirket tarafından reddedilmesi ya da ihlal edilmesi üzerine, bu hakkın tanınması ve kullandırılması amacıyla ve şirketin, bir şey yapmaya mahkum edilmesi talebiyle açılan bir dava söz konusudur. Bu davaya kısaca “bilgi alma davası” diyebiliriz³⁶.

Bilgi alma davasının kabulü halinde mahkeme, davalı şirketi, istenen bilgiyi vermeye veya şirkete ait belli belgeleri, bilgi istediği konuda bizzat (veya uzman aracılığıyla) incelemesi için pay sahibine vermeye (veya ibraz etmeye/hazır tutmaya) mahkum eder. Bu sebeple, davanın kabulü halinde verilecek karar, davalının bir şeyi yapmaya mahkum edilmesine ilişkin bir eda hükmü niteliği taşır³⁷.

Bir davada, davalı tarafın bir hukuk kuralını ihlal ettiğinin tespit edilmesi halinde, davacının talebiyle bir yaptırıma mahkum edilmesi mümkün ise, o davanın bir eda davası olarak nitelendirilmesi gerekir. Bilgi alma davasında, mahkemenin vereceği karar, davalı şirkete bir emir vermekten ibaret olduğu kabul edilecek olsa dahi, bu husustaki mahkeme emrinin bir yaptırım türü olduğu ve bu sebeple de davanın eda davası olduğunun kabulü gerekir. Talep edilen bilgiyi mahkeme aracılığıyla elde etme imkanı veren eda davası, pay sahibine kanun tarafından tanınan bir hakkı, kanunun aradığı koşullarla temin etmeye yarayan doğrudan yaptırım aracıdır³⁸.

Bilgi alma davası, pay sahibinin bilgi alma hakkının bulunduğu veya bu hakkının şirket tarafından ihlal edildiği ya da haksız yere reddedildiği hususunun sadece tespitine yönelik bir tespit davası değildir. Kaldı ki, bu yolda bir tespit davası açılmasında da hukuki yarar yoktur. Yani, sadece bilgi alma ya da inceleme hakkının bulunduğu ve bu hakkın kullanılmasına ilişkin talebin anonim şirket tarafından haksız yere reddedilmiş olduğunun tespitine ilişkin bir mahkeme kararı, pay sahibini istediği sonuca kavuşturmaya elverişli bir karar değildir ve bu sebeple böyle bir davada hukuki yarar olamaz.

³⁵ **Kaya**, s. 323; **Öztek**, s. 316.

³⁶ **Kaya** s. 323.

³⁷ **Kaya**, s. 323.

³⁸ **Kaya**, s. 320.

Eski Ticaret Kanunu’muzda bilgi alma ve inceleme hakları iki ayrı maddede düzenlenmiş (m. 362 ve 363) olmasına rağmen, bu hakların pay sahibi tarafından kullanılmasına yönelik talebin şirket ya da yetkili organlar tarafından reddedilmesi durumunda mahkemeye müracaat ile dava açma hakkına ilişkin bir düzenleme mevcut değildi. Bu dönemde bilgi alma ve inceleme talebiyle mahkemeye yapılacak müracaatın, pay sahibinin bilgi alma talebinin reddine ilişkin genel kurul kararının iptaline yönelik bir dava şeklinde olması gerektiği de düşünülmekteydi. Bu görüş daha o zaman eleştirilmiş ve bağımsız bir eda davası imkanının mevcut olduğu isabetle savunulmuştur³⁹. Diğer taraftan, eski kanun zamanında Yargıtay⁴⁰, bilgi alma ve inceleme hakkının mahkeme aracılığıyla kullanılması için, “delil tespiti”nin mümkün olduğu yolunda karar vermiştir. Bu görüşün kabulü mümkün değildir⁴¹.

Bu gün yeni kanunda bağımsız bir dava imkanı tanınmış olmasına rağmen, uygulamada ilk derece mahkemeleri eskiden kalan bir alışkanlıkla olsa gerek, bilgi alma ve inceleme talebiyle yapılan müracaat, “değişik iş” olarak kayda alınmakta ve mahkemelerce, pay sahibinin iptal davası açma hakkı bulunduğu ve delillerin tespitinde bu bakımdan hukuki yarar bulunmadığı gerekçesiyle taleplerin reddedildiği gözlenmektedir.

2. Taraflar

Bilgi alma davasının davacısı, genel kurul toplantısında veya toplantı dışında bilgi alma ve inceleme haklarını kullanma talebinde bulunup da bu talebi, genel kurul ya da yönetim kurulu tarafından haksız yere reddedilen ya da açıkça reddedilmemekle beraber ertelenerek sürüncemede bırakılmak suretiyle hakkı kullandırılmayan pay sahibi ya da intifa hakkı sahibidir⁴². Davalı tarafta ise, anonim şirket tüzel kişiliği yer alır. Zira dava konusu hakkın muhatabı ve ifa borçlusunu, pay sahibinin hakkını ihlal eden anonim

³⁹ **Kaya**, s. 316-317, s. 337-338; **Öztek**, s. 315.

⁴⁰ 11. HD, 28.12.1986, 796/1045 (**Kaya**, s. 316).

⁴¹ Bu konudaki tartışmalar için bkz. **Kaya**, s. 335-336.

⁴² **Kaya**, s. 152-153; **Kendigelen**, A., Anonim Ortaklık Payı Üzerinde İntifa Hakkı, İstanbul 1994 (intifa) s. 324 (Pay sahibi ve intifa hakkı sahibinin her ikisine birden bu hakkın tanınması gerektiği görüşünde).

şirkettir. Dava yönetim kurulu üyelerine veya denetçilere (şahıslarına) yöneltilemez.

3. Dava Açma Süresi

TTK m. 437/5 deki düzenlemeye göre, “*Bilgi alma veya inceleme istemleri cevapsız bırakılan, haksız olarak reddedilen, ertelenen ve bu fıkra anlamında bilgi alamayan pay sahibi, reddi izleyen on gün içinde, diğer hâllerde de makul bir süre sonra şirketin merkezinin bulunduğu asliye ticaret mahkemesine başvurabilir*”. Sürenin başlangıcı, pay sahibince yapılan talebin şirketin yetkili organları tarafından reddedildiği ya da redde eşdeğer olacak biçimde yeterince karşılanmadığı gündür. Bu tarih, bilgi alma hakkının genel kurulda kullanıldığı durumda, genel kurul toplantısının yapıldığı gün; genel kurul dışında yönetim kuruluna müracaat edildiği durumda ise yönetim kurulunun talebi reddettiği tarihtir. Talebin açıkça reddedilmesine rağmen, cevapsız bırakılarak kullanımının ertelendiği hallerde ise, makul bir süre beklendikten sonra dava açılması gerekir. İşte bu durumlarda dava açma süresinin başlayabilmesi için makul bir süre geçmesi gerektiği kanundaki düzenlemeden anlaşıldığı halde, en çok hangi süre içinde dava açılması gerektiği konusunda bir ibare bulunmamaktadır. Davanın makul bir süre sonra açılması gerektiğine ilişkin hükmü, makul bir süre içinde açılması gerektiği şeklinde anlamak uygun olacaktır⁴³. Bu durumda sürenin başlangıcı belirsiz olduğundan, makul bir süre hakkın kullandırılmasını beklemek ve makul sayılabilecek süre geçtikten sonra dava hakkının düşeceğini kabul etmek gerekir. Makul sürenin takdirinde, istenen bilginin hazırlanması için yapılacak çalışmanın ve incelenecek evrakın kapsamı ile, inceleme talebinin karşılanabilmesi için uygun ortamın hazırlanmasına yetecek bir sürenin ne olacağı sorusuna cevap aranmalıdır.

4. Dava Şartları

Bilindiği üzere dava şartları, bir davanın esastan incelenebilmesi için varlığı ya da yokluğu aranan şartlardır⁴⁴. Bilgi alma ve inceleme haklarının

⁴³ Kendigelen, İlk Tespitler, s. 290.

⁴⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, Medeni Usul Hukuku, 14. Bası, Ankara 2013, s. 413.

genel kurulda veya genel kurul dışında kullanılmış olması ve bu yöndeki talebin haksız olarak reddedilmiş olması, bilgi alma davasına özgü özel dava şartları olarak karşımıza çıkar.

a. Bilgi Alma ve İnceleme Haklarının Genel Kurulda veya Genel Kurul Dışında Kullanılmış Olması

Pay sahibinin, şirkete müracaat etmeden doğrudan mahkemeye müracaatla bilgi alma davası açma hakkı yoktur. Pay sahibinin davasının esastan incelenerek bir karara bağlanabilmesi için, davadan önce, bilgi alma ve/veya inceleme hakkının, kanunda öngörülen yollarla şirket nezdinde kullanılması için müracaat etmiş olması olumlu bir dava şartı olarak düzenlenmiştir. Bilgi alma ve inceleme hakları birbirinden bağımsız iki hak olduğundan, bu hakların birlikte kullanılmış olması zorunluluğu yoktur⁴⁵. Şirkete müracaat, ya genel kurulda soru sormak suretiyle belli bir konuda şirket organlarından bilgi istemek ya da genel kurul dışında yönetim kuruluna müracaatla inceleme talebinde bulunmak şeklinde olabilir. Genel kurul dışında yönetim kuruluna yöneltilmiş bir inceleme talebinin reddi de bilgi alma davası açılması için gerekli dava şartını karşılar.

Yönetim kuruluna yapılan talebin reddi üzerine, aynı konuda genel kurul toplantısında bir kez daha bu talebin ileri sürülmesi ya da yönetim kurulunun ret kararının itiraz benzeri bir yolla genel kurul önüne getirilerek bu organdan bir karar alınmaya çalışılması zorunlu değildir⁴⁶.

b. Bilgi Alma veya İnceleme Talebinin Reddedilmiş Olması

Bilgi alma veya inceleme talebi genel kurul veya yönetim kurulu tarafından kabul edilmiş ve gerekli bilgi yeterli ölçüde temin edilmiş ise, pay sahibi kural olarak dava açmayacaktır. Bilgi alma veya inceleme talebinin reddedilmiş olması şartının gerçekleşmiş sayılabilmesi için, ya talebin genel kurulda veya yönetim kurulunca açıkça reddedilmiş olması, açıkça reddedilmese dahi fiilen bir cevap verilmemesi bilgi alma ve inceleme haklarının genel kurulda veya genel kurul dışında kullanılmış olması ya da ret sonucu

⁴⁵ **Kaya**, s. 324.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kaya**, s. 326.

doğuracak bir biçimde yetersiz cevap verilmesi gerekir⁴⁷. Bu şart davada davacı tarafından genel kurul toplantı tutanağı veya kendisine verilen cevap yazısı ile ispat edilebilir. Şirket tarafından verilen bilginin yeterli olup olmadığı hakim tarafından takdir edilecektir.

Ayrıca bu dava şartının tahakkuku için, bilgi alma talebinin haksız yere reddedilmiş olması gerekir. Şirket organlarının, korunmaya değer şirket menfaatlerini tehlikeye düşürmeyen ve iş sırrının ifşası anlamına da gelmeyen bilgiyi vermeyi reddetmeleri ya da incelemeye izin vermemeleri halinde, ret haksızdır.

5. Davada İspatı Gereken Vakıalar ve İspat Yükü

Bilgi alma davasında, pay sahibi lehine karar verilebilmesi için gereken koşul vakıalar, “*pay sahibinin somutlaştırılmış bir bilgi alma veya inceleme talebinin varlığı*” ve “*talebin reddinin haksız olduğu*”dur. Alternatif diğer bir koşul vakıa ise, “Pay sahiplerinden herhangi birine bu sıfatı dolayısıyla genel kurul dışında bir konuda bilgi verilmiş olması”dır. Bu vakıaları ispat yükü davacı pay sahibine düşer. Zira mahkemeden kendi lehine karar verilmesini isteyen ve söz konusu koşul vakıaları düzenleyen hukuk normuna dayanan taraf davacı taraftır.

Davada şirket, bilgi verilmesi talebinin reddini, “*bilgi verilmesi, sadece, istenilen bilgi verildiği takdirde şirket sırlarının açıklanacağı veya korunması gereken diğer şirket menfaatlerinin tehlikeye girebileceği*” şeklinde bir gerekçeye dayandıracak olursa, istenen bilginin şirket sırrı olduğu veya korunması gereken diğer şirket menfaatlerinin tehlikeye düşme ihtimalinin yüksek olduğu şeklindeki somut vakıa iddiasını ispatlamalıdır. Zira bu koşul vakıayı içeren TTK m. 437/3, pay sahibinin bilgi alma hakkını doğuran “hak doğurucu norm” karşısında “hakkı engelleyici bir norm” niteliğindedir⁴⁸. Bu nitelikte hakkı engelleyen bir norma dayanan taraf, o hukuk normdaki koşul vakıaları iddia ve ispat etmelidir.

⁴⁷ **Kaya**, s. 327; **Pulaşlı**, s. 1509.

⁴⁸ Hak doğurucu ve hakkı engelleyici kurallar hakkında bkz. **Atalay**; Oğuz, Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir 2001, s. 61-62.

6. İspat Ölçüsü ve Deliller

Davacı tarafın, “*pay sahibinin somutlaştırılmış bir bilgi alma veya inceleme talebinin varlığı*” ve “*talebin reddinin haksız olduğu*” ya da “*pay sahiplerinden herhangi birine bu sıfatı dolayısıyla genel kurul dışında bir konuda bilgi verilmiş olduğu*” şeklindeki vakıaları hangi derecede ispatlaması gerekir ki, hakim, vakıa iddialarının doğru olduğu konusunda bir kanaate vararak davacı lehine karar verebilsin? İşte bu soru, davacının ispat faaliyetindeki ispat ölçüsünü ortaya koyacaktır.

Bir somut vakıa iddiasının kesinlik sınırındaki ihtimal derecesinde ispatı aranıyorsa tam ispat ölçüsü; şayet hakimde, karar verebilmesi ve vakıayı ispatlanmış sayabilmesi için bu derecede yüksek bir kanaate ulaşması beklenmiyor, sadece vakıa iddiasının gerçek olma ihtimalinin kuvvetli olduğu (vakıanın iddiasının gerçek olmasının ağır basan ihtimal olduğu) yolunda bir kanaatle yetinerek karar vermesi kabul ediliyor ise ispat ölçüsü yaklaşık ispattır⁴⁹.

a) Pay sahibinin somutlaştırılmış bir bilgi alma veya inceleme talebinde bulunmuş olması vakıasının tam ispat derecesinde ispatı gerekir. Zira bu vakıa, bilgi alma veya inceleme hakkının şirket nezdinde kullanılması aşamasında somutlaşacak bir vakıadır ve bizzat pay sahibi tarafından gerçekleştirilecek bir işlemdir. Bilgi alma talebinin şirket nezdinde kullanılması sırasında genel ve soyut bir talep yetmez, hangi şirket işleri konusunda bilgi istendiği somut bir biçimde şirkete bildirilmelidir⁵⁰. Bu aşamada somutlaşan talep edilen bilginin konusu ve kapsamı, dava aşamasında da somutlaştırma yükü (HMK m. 194) çerçevesinde iddia olunmalı ve tam ispat ölçüsünde ispat edilmelidir.

Pay sahibi mahkemeden talepte bulunurken, dava öncesinde şirkete yaptığı müracaatın içeriğine uygun bir dava dilekçesi hazırlamalıdır. Genel olarak şirketin mali durumu ve iş ilişkileri hakkında bilgi verilmesi şeklinde bir talep, somutlaştırılmamış bir taleptir⁵¹. Bu talebin mahkemece açıklatıl-

⁴⁹ Kavramlar için bkz. **Atalay**, s. 39-43. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 677-682.

⁵⁰ **Kaya**, s. 332-333.

⁵¹ **Pulaşlı**, s. 1509.

ması (HMK m. 31) ve somutlaştırılmasına imkan verilmesi gerekir. Talebin somutlaştırılması halinde ise reddine karar verilmek gerekir.

Bu vakıanın ispatında kullanılacak deliller, genel kurul toplantı tutanağı, pay sahibi tarafından şirkete verilen dilekçe ve şirket tarafından verilen cevap yazısı olabileceği gibi, bir hukuki işlemin ispatı söz konusu olmadığından, senetle ispat zorunluluğu (HMK m. 200) olmadan her türlü delille ispat mümkündür.

b) Bilgi alma talebinin şirket tarafından haksız yere reddedilmiş olduğu şeklinde ifade edebileceğimiz somut vakıanın ispatında “reddin haksız olması” koşulunun ispat yükü de davacı tarafa aittir. Ancak bu vakıa iddiası, aslında “reddin haklı bir sebebe dayanmadığı” şeklinde ifade edilebilecek menfi bir vakıa iddiasıdır. Bu sebeple, söz konusu menfi vakıanın ispatında karşı tarafın (şirketin), bir hakkı engelleyici kurala dayanarak, ispatın konusunu teşkil eden menfi vakıa iddiasının aksi olan müspet vakıa iddiasında bulunmaması durumunda dahi, delil ikame yükünün kendisine yüklenmesi gerekir. Başka bir deyişle şirketin, bilgi alma talebinin reddinin haklı bir sebebe dayandığını ya da istenen bilginin verilmesinin şirket sırrının açıklanması veya diğer şirket menfaatlerinin tehlikeye düşmesi sonucunu doğuracağını açıkça iddia etmemesi halinde, reddin haklı sebebe dayanmadığı vakıasını ispat yükü davacı pay sahibinde olsa dahi, bu vakıanın delilleri kendi yetki ve sorumluluk alanında bulunmayan davacıya (pay sahibine) delil ikame yükü yüklenemez. Aksi takdirde bir ispat imkansızlığı doğar ve bu ise ispat hakkı (HMK m. 189) ve hukuki dinlenilme hakkının (HMK m. 27) ihlali anlamına gelir.

Şirketin, vakıaların aydınlanmasına katılma yükü çerçevesinde delil ikame yükünü yerine getirmemesi durumunda, davacı pay sahibinin iddiasını ispatlamış sayılması ve davacı lehine karar verilmesi gerekir. Yani, bu durumda, pay sahibinin bilgi alma talebinin reddedilmesinin haklı bir sebebe dayanmadığı vakıasının karar vermeye yetecek ölçüde ispatlandığı kabul edilmelidir.

Nihayet buradaki menfi vakıanın ispatında ispat ölçüsü yaklaşık ispata düşürülerek, ispat imkansızlığının aşılması da mümkündür⁵². Yaklaşık ispat

---

⁵² **Kaya**, s. 332.

ölçüsü çerçevesinde hakim, davacı pay sahibinin bilgi alma talebinin şirketçe reddedilmesinin haklı bir sebebe dayanmadığını kuvvetle muhtemel görmesi halinde davacı lehine karar verebilecektir.

Bilgi alma ve inceleme taleplerinin reddinin haklı bir sebebe dayanmadığı vakıası, hukuki işlem olmadığından usulen caiz olan her türlü delille ispatlanabilecek bir vakıadır.

c) Pay sahibi, bilgi alma davasında, “pay sahiplerinden herhangi birine bu sıfatı dolayısıyla genel kurul dışında bir konuda bilgi verilmiş olduğu” yolunda bir vakıa iddiasında bulunursa, bu iddianın ispat yükü de kendisine düşer. Bu somut vakıa iddiasının ispatında ise tam ispat ölçüsü aranmalıdır. Bu vakıanın ispatı da senetle ispat zorunluluğuna tabi değildir; takdiri delillerle ispat mümkündür.

d) Dava dilekçesine verdiği cevapta davalı şirket, pay sahibinin bilgi alma veya inceleme talebinin reddedilmesini, şirket sırrının açığa çıkacağı veya diğer bir şirket menfaatinin tehlikeye gireceği şeklinde bir savunma sebebi ileri sürmüş ise, yukarıda belirtildiği üzere, pay sahibinin bilgi alma hakkını engelleyici bir hukuk kuralına dayanmış olur. Bu tür bir hukuk kuralının hukuki sonuç bölümündeki “hakkın engellenmesi” sonucunun doğabilmesi için, o kurala dayanan tarafın normdaki koşul vakıaları karşılayan somut vakıaları iddia ve ispat etmesi gerekir. Buradaki ispat faaliyeti, davacı tarafın ispat faaliyetine nazaran karşı ispat değil, bağımsız bir asıl ispat faaliyetidir. Şirket, bilgi alma hakkının pay sahibi tarafından kötüye kullanıldığı, bu sebeple bilgi talebinin reddedildiği yolunda bir savunmada bulunursa, bu iddianın ispat yükü de şirkete aittir.

Şirketin, pay sahibine bilgi verilmesi ya da inceleme yapmasına izin verilmesinin, iş sırlarını veya şirket menfaatlerini tehlikeye düşüreceğini somut bir biçimde ortaya koyması gerekir. Bu iddiasın ispat için kullanılacak delillerin hemen hemen tamamı şirketin yetki ve sorumluluk alanında, başka bir deyişle şirketin tasarrufu altındaki alanda oluşabilecek deliller olduğundan, delil ikame yükü şirkete aittir.

Davalı şirketin, “*istenen bilginin verilmesi ya da incelemeye izin verilmesinin, şirket sırrının açıklanması sonucunu doğuracağı veya diğer bir şirket menfaatinin tehlikeye girmesine yol açacağı*” şeklindeki iddiası bir müspet vakıa iddiasıdır. Ancak dikkat edilecek olursa burada şirketin iddia-

sına konu olan vakıa davadan önce gerçekleşmiş, algılanabilir hale gelmiş ve somut delilleri bulunan bir vakıa değil, bilginin istendiği şekilde verilmesi halinde gerçekleşebilecek olan bir duruma ilişkin iddiadır. Başka bir deyişle gelecekte bir somut vakıanın gerçekleşeceği iddiası söz konusudur. Bu şekildeki bir vakıa iddiasının da somutlaştırılarak ileri sürülmesi gerektiği tartışmasızdır. Ancak buradaki somutlaştırma sırasında, açıklanması sakıncalı olan şirket sırrının ne olduğu sorusuna tam olarak cevap verilmesi durumunda şirket sırrının zaten açıklanmış olacağı gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Burada ticari sırların korunması amacıyla kabul edilmiş olan⁵³ HMK m. 161/2 hükmünün uygulama alanı bulması ve şirket sırrının içeriğine ilişkin hakimde kanaat oluşturmaya yetecek derecede bilgi içeren belgelerin gizli olarak saklanmasına karar verilmesi ve bu belge ve ilgili duruşma tutanaklarının incelenmesinin ancak hakimin açık iznine bağlanması mümkündür. Böylece şirket, iddiasını somutlaştırılırken, hakimin iş sırlarının açıklanmaması için gizli saklama kararını sıkı bir biçimde uygulaması sayesinde şirket menfaatlerinin zarar görmesinin de önüne geçilebilir.

Bir vakıa gerçekleşmeden o vakıanın gerçekleştiğini gösteren delillerinin oluşması da mümkün değildir. Ancak buradaki vakıa iddiası bir tehlikenin mevcut olduğu yolundaki iddia olduğundan, pay sahibinin bilgi alma talebi sırasında, hangi tehlikenin var olduğu somutlaştırılarak bildirilmeli ve bu tehlikenin gerçekleşmesinin kuvvetle muhtemel olduğu iddia ve ispat edilmelidir. Bu vakıa iddiasının niteliği gereği, ispatta aranacak ölçü yaklaşık ispat olmalıdır (kuvvetle muhtemel olma ölçüsü)⁵⁴.

İsviçre Federal Mahkemesi bu konuda önceleri, şirket tarafından gerçekleştirilecek ispat faaliyetinde tam ispatın beklenemeyeceği, şirket menfaatlerinin ihlal edildiğinin muhtemel bir biçimde ortaya konulmasının yeterli olduğu görüşünü benimsemiş iken⁵⁵, daha sonra şirket menfaatlerinin ihlal edildiği iddiasının somut gerekçelere dayanması gerektiği ve kuvvetle muhtemel gösterilmesi gerektiğini kabul etmiştir⁵⁶.

⁵³ HMK m. 161 gerekçesinde,

⁵⁴ **Kaya**, s. 332.

⁵⁵ BGE 82 II 222.

⁵⁶ BGE 109 II 50; BGE 50, II, E, 3b.

7. Mahkemece Verilecek Kararın İçeriği

Bilgi alma davasında görevli mahkeme asliye ticaret mahkemesi, yetkili mahkeme ise, şirket merkezinin bulunduğu yer mahkemesidir (TTK m. 437/5). Dava basit yargılama usulüne göre (HMK m. 316-322) incelenerek karara bağlanır. Mahkemenin incelemeyi duruşmalı olarak yapması gerekir.

Mahkeme, bilgi alma veya inceleme talebinin dava öncesi kullanıldığına ve bu talebin şirketçe reddinin haksız olduğuna, bilgi alma hakkının kötüye kullanımının söz konusu olmadığına, şirket menfaatlerinin tehlikeye düşeceği iddiasının yerinde olmadığına, açıklanacak bilginin şirket sırrı kapsamına girmediği ya da bu nitelikte dahi olsa istenen bilginin başka pay sahiplerine genel kurul dışında verilmiş olduğuna kanaat getirirse, davacı pay sahibinin talebini kabul eder ve somut talebi karşılamaya ve etkin bir hukuki koruma sağlamaya elverişli bir karar verir. Aksi takdirde davayı reddeder. Davanın kabulüne dair mahkeme kararı, bilginin genel kurul dışında verilmesi talimatını ve bunun şeklini de içerebilir (TTK m. 437/5).

Bilgi alma hakkının kullanılmasına yönelik davayı kabul eden mahkeme, belirli bir süre tayin ederek, yönetim kuruluna ya da denetçilere, genel kurul toplantısında pay sahibi tarafından yöneltilen sorulara yazılı olarak gerçeğe uygun ve tam bir cevap verilmesini emretmelidir. Sözlü bilgi verilmesi şeklinde bir karar, verilen bilginin yeterliliği ve sorulara uygunluğunun denetlenmesinin imkansız olması sebebiyle kabul edilemez. Mahkeme pay sahibin sorduğu soruların kapsamıyla sınırlı olmak kaydıyla şirket nezdinde bulunan belge ve kayıtların ilgili kısımlarının suretlerinin ya da elektronik veri taşıyıcısındaki bilgilerin kopyasının davacı tarafa verilmesine de karar verebilir.

Dava inceleme hakkının kullanılmasına ilişkin ise, talebi kabul eden mahkeme, kararında, şirket defterlerinin, mizanlarının, bilgi alınmak istenen somut konuya ya da şirket işlerine ilişkin yazışmaların ve ilgili diğer belgelerin şirket nezdinde (merkezinde) incelenmesine şirketçe izin verilmesi; talep edilmiş ise, incelemenin, davacı tarafından belirlenecek uzmanlarca yapılması; uzmanlara, şirket merkezinde çalışma yeri tahsis edilmesi; uzmanlarca sorulacak soruları cevaplayacak bilgi ve yeteneğe sahip şirket ilgililerinin bu incelemede hazır bulundurulması ve davacı ya da uzmanların incelemelerini hangi süre içinde yapabilecekleri hususlarına yer vermelidir.

Ayrıca mahkemenin, kararın şirket tarafından yerine getirilip getirilmediğinin tespiti için bir noter katibinin uzmanlara katılmasına da karar vermesi gerekir. Böylece mahkeme kararının etkin bir biçimde uygulanması temin edilmiş olacağı gibi, kararın gereği gibi yerine getirilmediği hallerde, ilamın cebri yoldan icrası aşamasında ortaya çıkabilecek tartışmalara da baştan engel olunabilir.

TTK m. 437/5 son cümle uyarınca mahkeme kararı kesindir. Bu düzenlemeye ilişkin madde gerekçesinde temyizden söz edilmekte olmasına rağmen, temyize ilişkin hükmün madde metninde yer almaması nedeniyle kararın, verildiği anda kesin kararlardan olduğu kabul edilebilir. Ancak diğer taraftan, madde metninde, mahkemenin davayı kabul kararından söz edildiği ve bu kararın içeriğinin ne olabileceğine ilişkin cümleden sonra, kararın kesin olduğu yönünde bir hüküm sevk edilmek suretiyle talebin kabulüne ilişkin mahkeme kararının kesin olduğu; yoksa talebin reddine ilişkin mahkeme kararının kesin kabul edilmesi yönünde bir iradenin bulunmadığı da düşünülebilir.

III. KARARIN İCRASI AŞAMASINA İLİŞKİN BAZI SORUNLAR

Bilgi alma ve inceleme hakkının kullandırılmasına yönelik bilgi alma davasının mahkemece kabulü üzerine verilen kararın, davalı şirket tarafından rızaen yerine getirilmemesi durumunda, davacı pay sahibi “bir işin yapılmasına ilişkin ilamların icrası” yoluna müracaat edebilir (İİK m. 30).

Pay sahibinin ilamlı icra yoluna müracaatı üzerine, icra dairesince düzenlenecek icra emri, mahkemece verilen karara uygun bir emir içermelidir. İcra emriyle, şirkete mahkeme kararında hükmedildiği şekilde ve sürede gerekli yazılı bilgiyi veya belgeleri icra dairesine teslim etmesi ya da mahkeme kararında yazılı olduğu sürede, yerde ve kararlaştırılan usule uygun olarak pay sahibi veya uzmanlarının inceleme yapmasına izin verilmesi ihtar olunur. Belirtilen süre içinde, ilamın gereği olan bilgiyi verme veya pay sahibinin incelemesine uygun ortamı hazırlama işi yapılmadığı takdirde, ilam alacaklısı olan pay sahibin talebi üzerine, ilam zorla yerine getirilir.

İşte bu aşamada icra müdürünün, mahkeme kararına konu bilgiyi zorla nasıl alacağı tartışmaya açık bir konudur. İcra müdürünün, bilgi yerine bilgiyi taşıyan kaynakları ya da belgeleri zorla şirket merkezinden alarak, pay sahibine teslim etmesi şeklinde bir cebri icra, şirket sırlarına ve diğer şirket menfaatlerine de zarar verebilir. Zira icra müdürü istenen bilginin alınabileceği kaynakların neler olabileceği konusunda bir fikre sahip değildir. Bu nedenle belirtilen şekilde bir cebri icraya izin verilmesi uygun olmaz. Masrafı borçludan alınarak ilamdaki işin başkasına yaptırılması mümkün değildir. Nihayet, istenen belgelerin şirket yöneticileri tarafından verilmesi durumunda, ilamın icrasına muhalefet eden şirkete karşı, İİK m. 345 gereği borçlu şirket yetkililerinin, pay sahibinin şikayeti üzerine icra mahkemesi tarafından cezaya çarptırılmaları (üç aya kadar tazyik hapsi, İİK m. 343) şeklinde bir yaptırım uygulanmasından başka bir yol mevcut değildir.

Pay sahibinin inceleme hakkının tanınması ve şirketin bu hakkın kullanımına uygun ortamı hazırlamaya mahkum edilmesi durumunda, bu kararın cebri icrası aşamasında da benzer bir sorunla karşılaşmak mümkündür. İncelenecek belgelerin neler olduğu mahkeme kararında açıkça belirtilmiş ise, icra müdürünün, inceleme yapacak pay sahibi ya da uzmanları ile şirket merkezine giderek, o belgelerin ibraz edilmesini şirketten talep etmesi ve kararda belirtilen inceleme ortamının hazırlanmasına nezaret etmesi gerekir. Fakat bu sırada şirket tarafından ibraz edilmeyen belgelerin zor kullanılarak alınması ve ilam alacaklısının incelemesine sunulması şeklinde bir uygulama fiilen mümkün olamayacaktır. Zira icra müdürü hangi belgelerin nerede olduğunu, belgelerin inceleme konusu ile ilgili olup olmadığını takdir edebilecek durumda değildir. İncelemeye izin verilmesi ve gerekli belgelerin teslim edilmesi şeklindeki borcu yerine getirmeyen takip borçlusu şirketin yöneticilerinin, alacaklı pay sahibinin şikayeti üzerine, İİK m. 343 uyarınca, üç aya kadar tazyiken hapislerine karar verilir. Hapis cezasının infazına başlandıktan sonra ilamın gereği yerine getirilirse borçlu şirket yöneticileri tahliye olunurlar.